

*Ібрагімов Р.М., ад'юнкт кафедри
оперативно-розшукової діяльності
Національної академії внутрішніх справ*

ОКРЕМІ ПРОБЛЕМИ ПРОТИДІЇ ОСОБАМ,
ВІДНЕСЕНИМ ДО КАТЕГОРІЇ «ЗЛОДІЇ В ЗАКОНІ»:
ВІТЧИЗНЯНІ РЕАЛІЇ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Поточна ситуація в Україні характеризується загальним загостренням криміногенної обстановки та соціальним напруженням, що має місце внаслідок масової активізації діяльності незаконних військових формувань, озброєних злочинних угруповань, активізації діяльності на території України представників іноземної та транснаціональної організованої злочинності, намагань представників організованих злочинних угруповань вжити заходів до корумпування влади, посилення розпалювання міжнаціональної та міжрегіональної ворожнечі, поширення злочинів проти особи та корисливо-насильницьких злочинів [1].

Значну стурбованість викликають організовані злочинні групи, сформовані на етнічній основі, у зв'язку з тим, що більшість з них має міжнародні зв'язки, як правило з організованими угрупованнями на своїй батьківщині. Спеціалісти Європолу у своєму звіті відносно стану організованої злочинності зазначають, що основні активи та керівництво етнічно однорідних злочинних груп знаходяться за кордоном [2]. Крім того, на практиці зустрічаються навіть випадки, коли частина прибутку від злочинної діяльності передається до державної казни країни походження членів етнічної ОЗГ. Окрему проблему становить фінансування терористичних організацій представниками етнічної організованої злочинності [3].

Організовані групи і злочинні організації діють практично в усіх містах і більшості населених пунктів України. Значна їх частина має досить високий рівень структурованості,

розгалуженості й у певних випадках має міжнародний характер [4, с. 180].

Проте слід зазначити, що за всієї різноманітності злочинних груп і злочинних організацій координуючою і керівною «надорганізацією» продовжує залишатися злочинне співтовариство «злочинців у законі».

«Злочинці у законі» займають лідируюче положення серед інших суб'єктів організованої злочинності. Вони формують певні правила і традиції злочинного світу, створюють злочинні групи та злочинні організації, згуртовують навколо себе людей, які бажають займатися кримінальною діяльністю [5].

Актуальність проблематики пов'язана ще й з тим, що в Україні останнім часом простежується активізація діяльності «злочинців у законі», а саме вихідців із Російської Федерації та Грузії. Це пов'язано з тим, що в цих країнах осіб, віднесених до категорії «злочинців у законі», притягують до кримінальної відповідальності. Як наслідок, багато представників цього специфічного кримінального елемента налагоджують кримінальні контакти, а також впливають на криміногенні процеси, зокрема контролюють певні види нелегального бізнесу, що призводить до погіршення криміногенної обстановки в державі. За такі дії на розглядуваних осіб щонайбільше очікує примусова депортація, адже формально «королі злочинного світу» самі не стріляють, ніде не лишають жодних підписів, але фактично саме вони стоять за багатьма злочинами.

Аналіз міжнародного досвіду свідчить про те, що в окремих країнах було вдосконалено правові методи протидії особам, віднесеним до категорії «злочинців у законі». Зокрема, в Грузії 2005 року прийнято спеціальний Закон - у Кримінальному кодексі цієї держави з'явилась окрема стаття 2231 «Злочинці в законі, належність (членство) до злочинського світу». У 2009 році в Російській Федерації прийнято Закон, яким статтю 210 Кримінального кодексу РФ викладено в новій редакції, що передбачає відповідальність особи, що займає вищі щаблі в злочинній ієрархії, а саме «злочинців у законі».

Аналогічний «закон Ріко» діяв у Сполучених Штатах Америки, коли італійська мафія скоювала там серйозні злочини .

Натомість законодавство України не дозволяє повною мірою боротися зі «злочинами в законі», оскільки на законодавчому рівні нашої держави не закріплено поняття «злочин у законі», в результаті чого такі особи «практично недосяжні для притягнення їх до відповідальності, оскільки зазвичай вони особисто не здійснюють правопорушень, але при цьому керують діяльністю організованих злочинних угруповань».

Спробою розв'язання цього питання став проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів» (щодо відповідальності для «злочинів у законі» та за злочини, вчинені злочинними угрупованнями), (реєстр. № 1188 від 02 грудня 2014 року). Відповідно до якого було запропоновано викласти статтю 255 КК України, передбачивши встановлення кримінальної відповідальності за створення та участь у злочинному співтоваристві та зайняття особою вищого становища в злочинній ієрархії («злочин у законі»). Примітками до вказаних статей передбачено надання визначення понять «злочинне співтовариство» та «злочин у законі» [6, с.93-94].

За досвідом Грузії, запровадження кримінальної відповідальності відносно «злочинів у законі» суттєво вплинуло на зниження рівня організованої злочинності в країні.

Водночас варто погодитися з дослідниками [6], що запровадження аналогічної відповідальності у вітчизняне кримінальне законодавство може спричинити певні труднощі для слідчих правоохоронних органів під час кваліфікації та доказування злочинів, пов'язаних з притягненням до кримінальної відповідальності «злочинів у законі».

По-перше, за ст. 2 КК України, єдиною підставою кримінальної відповідальності є вчинення винною особою злочину. Відповідно ж до ст. 11 КК України, злочином є передбачене Кримінальним кодексом України суспільно небезпечне винне діяння (дія або бездіяльність), вчинене суб'єктом злочину. Членство у певній групі чи спільноті (навіть

злочинного спрямування) не є діянням у кримінально- правовому значенні, що надавало би підстави вважати таку приналежність особи злочином.

По-друге, можуть виникати проблеми у доказуванні власне факту «приналежності (членства) до злочинського миру», оскільки малоймовірно, що члени злочинного співтовариства свідчитимуть проти своїх «босів» [6, с. 94].

Натомість, як слушно зазначають окремі дослідники [7], означена проблема більш зумовлена відсутністю дієвої правоохоронної системи, зокрема ліквідацією Управління боротьби з організованою злочинністю, що слід вважати однією з причин активізації «злочинів у законі» в Україні [7, с. 78]. Однією з головних функцій цього підрозділу було вжиття заходів, спрямованих на усунення негативного впливу етнічної злочинності, радикальних і неформальних молодіжних об'єднань та рухів на оперативну обстановку в державі, підготовка управлінських рішень щодо своєчасного реагування на загострення цієї проблеми й недопущення порушень громадського порядку їх учасниками.

Зараз фактично весь тягар протидії організованим групам і злочинним організаціям лежить на Національній поліції України, а саме на підрозділі карного розшуку (документування протиправної діяльності учасників організованих груп і злочинних організацій, припинення діяльності стійких суспільно небезпечних організованих груп і злочинних організацій), департаменті кіберполіції, департаменті протидії наркозлочинності, департаменті захисту економіки [8].

На превеликий жаль, втрачено досвід десятиріч за напрямом оперативної роботи, напрацьованих негласних джерел та іншої важливої інформації, що сприяла роботі багатьох професійних оперативних працівників, тощо [7].

Можемо констатувати, що проводити реформу системи МВС загалом, а також спеціальних підрозділів по боротьбі з організованою злочинністю потрібно було вже давно, однак підійти до цього питання варто було б виражено та об'єктивно,

враховуючи індивідуальні особисті якості кожного співробітника [7, с. 78].

Для порівняння у США організованою злочинністю займаються такі підрозділи, як: Служба берегової охорони США; Секретна служба США; Федеральне бюро розслідувань; Служба маршалів США; Управління по боротьбі з наркотиками, тощо.

Окремо слід зупинити увагу на Федеральному бюро розслідувань США. Ця поліцейська установа виконує функції головного координаційного центру держави по боротьбі зі злочинністю в США, а також поєднує функції контрозвідки, політичної поліції та карного розшуку. Найбільша кількість кримінальних розслідувань приходить саме на цю службу [9, с.74].

Крім того, для боротьби з етнічною організованою злочинністю (бандитами, синдикатами, мафією) використовуються спеціальні підрозділи ФБР (FBI SWAT) - штурмові групи зі спеціальним армійським озброєнням, які існують у кожному з 56 регіональних відділів ФБР і застосовують спеціальну тактику знешкодження злочинців при проведенні спецоперацій, в яких потрібні здібності та навички, що виходять за рамки можливостей звичайних поліцейських [9, с. 74].

Звісно створення спеціального підрозділу КОРД «Корпус оперативно-раптової дії» по аналогії американського спецпідрозділу SWAT, безперечно, є позитивним моментом у сфері протидії організованим злочинним угрупованням, зокрема і особам, віднесених до категорії «злочинців у законі».

Однак, для ефективної протидії організованим злочинності силових методів замало, тому вважаємо, що в умовах інтенсивного науково-технічного розвитку пріоритетним напрямом повинно стати удосконалення накопиченого досвіду у сфері протидії організованим злочинності [7, с. 78].

Тому у ході реформування правоохоронних органів, окрім зарубіжного досвіду важливо враховувати ментальні особливості. Оскільки в тих же США правосвідомість громадян

інша. Там немає такого поняття як «злочини у законі». У них діють за національною ознакою певні злочинні групи - мексиканці, італійці тощо [7, с. 78].

Список використаних джерел:

1. Проект до Закону України «Про Державну програму невідкладних заходів з протидії злочинності на 2014 - 2016 роки» від 25.04.2014 р. . (реєстр. № 4783).

2. EU Organized Crime Threat Assessment 2006.

3. Севрук В.Г. Міжнародний досвід протидії злочинам, що вчиняються організованими групами й злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі /В.Г. Севрук // Правові реформи в Україні: реалії сьогодення [Текст] : матеріали ІХ всеукр. наук.-теорет. конф. (Київ, 31 жовт. 2017 р.)

/ [В. В. Черней, С. Д. Гусарев, С. С. Чернявський та ін.]. - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. - С. 173 - 179.

4. Пустовіт В. А. Окремі аспекти стану протидії організованій злочинності в Україні / В. А. Пустовіт // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика). - 2013. - № 2 (30). - С. 180-144

5. Більшість закарпатських нардепів проігнорували проект Закону щодо криміналізації та посилення відповідальності для «злочинців в законі» та злочинних угруповань [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://strichka.com/article/46255708>. - Заголовок з екрана.

6. Василичук В. І. Окремі дискусійні питання запровадження у національному законодавстві кримінальної відповідальності стосовно осіб, віднесених до категорії «злочинців в законі» / В. І. Василичук, Л. І. Данченко // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) : наук.-практ. журн. - 2015. - № 1 (34). - С. 91-94.

7. Павленко С. О. Шляхи удосконалення правового регулювання протидії особам, віднесеним до категорії «злочинців у законі» в Україні / С. О. Павленко // Науковий вісник Херсонського державного університету. - 2016. - Вип. 6. Т. 3. - С. 73-79. - (Серія Юрид. науки).

8. Севрук В.Г. Діяльність правоохоронних органів щодо протидії етнічній організованій злочинності: український і міжнародний досвід /В.Г. Севрук// Науковий вісник Національної академії внутрішніх справ. - 2017. - № 2 (103). - С.160 - 169.

9. Волинець В.В. Система боротьби з організованою злочинністю у США (досвід організації та функціонування) / В.В. Волинець // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією : наук.- практ. журн. - К., 2014. - № 1 (32). - С. 72-74.

*Бех О.В., начальник Головного
управління національної поліції
України в Харківській області*

ЗЛОЧИНИ У СФЕРІ СЛУЖБОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ - ЯК КРИМІНАЛЬНІ ПРОЯВИ КОРУПЦІЇ

Однією з важливих теоретичних та практичних проблем є відмежування: злочинів у сфері службової діяльності від корупційних злочинів; злочинів, що вчинюються посадовими особами юридичних осіб приватної форми власності від злочинів у сфері службової діяльності, що вчинюються посадовими особами органів влади та управління тощо. Ця проблема обумовлена саме необхідністю участі у протидії зазначеним злочинам оперативних підрозділів, оскільки для ефективного вирішення завдань попередження, виявлення та документування певного виду злочинів, необхідно мати в розпорядженні відповідні правові інструменти. Кримінальний кодекс, наявність відповідної статті в якому, обумовлює можливість кваліфікації злочинних дій посадової особи, і відповідно дозволяє проведення оперативно-розшукових заходів - не містить таких понять, як «корупція» або «посадовий злочин». Разом з тим у КК України передбачена кримінальна відповідальність за вчинення злочинів у сфері службової діяльності, які у міжнародних нормативно-правових